

UOT 372.8:316

<https://doi.org/10.52094/2221-7584.2025.37.105>

Aysel Tağıyeva Şaiq qızı

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti

magistrant

aysel091199@gmail.com

ORCID: 0009-0009-4293-2272

NATAMAM AİLƏ PROBLEMLƏRİNİN HƏLLİ YOLLARI

Xülasə: Tədqiqat işində natamam ailələrdə olan problemlər, həmin problemlərin həlli yolları müzakirə olunacaq. Valideynlərin ayrılımış, boşanmış və ya valideynlərdən birinin olmadığı natamam ailələrdə yaranan problemlərin özünəməxsus çətinliklərə malik ola bilər. Həmçinin natamam ailələrdə böyüyən uşaqlar da bir çox problemlərlə qarşılaşır. Bu yazıda biz natamam ailələrdə olan problemlərin həlli yollarını araşdıracağıq.

Açar sözlər: natamam ailə, problem, problemlərin həlli yolları, natamam ailələrdə böyüyən uşaqların problemləri

Giriş

Natamam ailə dedikdə ayrılıq, boşanma, ölüm və ya bir və ya bir neçə ailə üzvünün olmaması səbəbindən pozulmuş ailə quruluşu başa düşülür. Bu pozulmalar həm böyüklər, həm də uşaqlar üçün emosional, psixoloji və praktiki çətinliklərə səbəb ola bilər. Bu problemlərin həlli ünsiyyət, emosional dəstək, dayanıqlılığın artırılması və praktiki müdaxilələri özündə birləşdirən hərtərəfli yanaşma tələb edir. Aşağıdakılar natamam ailələrin üzləşdiyi problemləri həll etməyin effektiv yollarını göstərir.

Natamam ailədə ailə problemlərinin həllində ən kritik amillərdən biri açıq, dürüst ünsiyyətdir. Ailə üzvləri valideynin olmaması və ya ailə birliyinin pozulması kimi sıxıntıya səbəb olan bir vəziyyətlə qarşılaşdıqda, çəşqınlıq, qəzəb və ya kədər hissi yarada bilər. Düzgün ünsiyyət olmasa, bu hisslər daha da arta bilər və münasibətlərə daha çox zərər verə bilər. Açıq Ünsiyyət niyə vacibdir:

Güvən yaradır: Ailə üzvləri öz hisslərini, ehtiyaclarını və narahatlıqlarını açıq şəkildə bölüşdükdə, bu, qarşılıqlı etimadın qurulmasına

kömək edir. Bu etimad çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün birgə işləmək üçün əsas yaradır.

Emosional ifadəni təşviq edir: Bəzən ailə üzvləri, xüsusən də uşaqlar duyğularını ifadə etməkdə və ya hiss etdiklərini anlamaqda çətinlik çəkə bilirlər. Açıq ünsiyyət onların eşidilməsini və başa düşülməsini təmin edir.

Anlaşılmazlıqları azaldır: Natamam ailələrdə anlaşılmaqlar ümumi bir problemdir. Açıq ünsiyyət olmadan, bir şəxs digərinin hərəkətlərini və ya sözlərini mənfi şərh edə bilər ki, bu da problemi daha da gücləndirə bilər. Aydın ünsiyyət bu anlaşılmaqları azaltmağa kömək edir və daha sağlam münasibətləri təşviq edir.

Açıq ünsiyyəti necə inkişaf etdirmək olar:

Təhlükəsiz məkan yaradın: Ailə üzvlərini hər kəsin özünü təhlükəsiz hiss etdiyi, hörmət etdiyi və mühakimə olunmadığı bir məkanda danışmağa təşviq edin. Bu, müntəzəm ailə görüşləri və ya hər kəsin sərbəst danışa biləcəyi təsadüfi söhbətlər vasitəsilə edilə bilər.

Aktiv dinləmədən istifadə edin: Aktiv dinləmə yalnız sözləri eşitməyi deyil, həm də onların arxasındakı duyğuları başa düşməyi əhatə edir. Bu, fərdlərə həqiqətən başa düşüldüklərini hiss etməyə imkan verir.

Hissləri qəbul edin: Ailə üzvlərinin duyğularını təsdiqləmək, hətta biri onlarla razılaşmasa belə, emosional şəfa verməyə kömək edir.

Güclü Dəstək Sisteminin qurulması

Natamam ailə tez-tez özünü təcrid olunmuş hiss edə bilər, xüsusən də ailə üzvləri valideynin itkisi və ya olmaması ilə məşğul olarsa. Yaxın ailədən kənarda güclü dəstək şəbəkəsi yaratmaq hər kəsə vəziyyətin öhdəsindən gəlməyə kömək etmək üçün çox vacibdir.

Dəstək Sistemi niyə vacibdir:

Emosional Sabitlik: Güclü dəstək sistemi, xüsusilə ailənin həddən artıq sıxıldığı və ya necə davam edəcəyinə əmin olmadığı anlarda emosional sabitliyi təmin edə bilər. Dostlar, qohumlar və ya icma üzvləri arxayınlıq və anlayış təklif edə bilirlər.

Praktiki yardım: Bəzən natamam ailənin uşaq baxımı, maddi yardım və ya gündəlik işlərin həlli kimi praktiki dəstəyə ehtiyacı ola bilər. Dəstək şəbəkəsi bu boşluqları dolduraraq çox ehtiyac duyulan yardımı təmin edə bilər.

Rol Modelləri: Geniş ailə üzvləri və ya yaxın dostlar uşaqlara rol modelləri və əlavə təlimatlar təklif edə bilirlər. Onlar məhəbbət, məsuliyyət və gücə dair müsbət nümunələr təqdim edərək, valideynin yoxluğunda olan boşluğu doldurmağa kömək edə bilirlər.

Dəstək sistemini necə qurmaq olar:

Geniş Ailə ilə əlaqə saxlayın: Həm emosional, həm də praktiki dəstək verə biləcək geniş ailə üzvləri ilə əlaqələri gücləndirin. Bu ailə üzvləri surroqat rol modeli kimi xidmət edə və ya əlavə emosional dəstək təklif edə bilər.

İcmanın iştirakı: İcma qruplarında iştirak etmək, istər kilsə, istər məktəb, istərsə də yerli təşkilatlar vasitəsilə ailəni digər dəstəkləyici şəxslərlə birləşdirə bilər.

Dostluqları inkişaf etdirin: Emosional dəstək və anlayış təklif edə bilən insanlarla dostluq əlaqələri qurun. Sosial dəstək natamam ailənin bir hissəsi olmaqdan yarana biləcək təcrid hissini azaltmağa kömək edə bilər.

Birgə valideynlik və əməkdaşlıq

Ayrılıq və ya boşanma yaşayan ailələr üçün birgə valideynlik uşaqların emosional və praktiki rifahını təmin etmək üçün vacib strategiyaya çevrilir. Effektiv birgə valideynlik əməkdaşlıq, hörmət və valideynlər artıq birlikdə olmasalar belə, uşaqların ehtiyaclarına ümumi diqqət yetirməyi tələb edir.

Birgə valideynlik niyə vacibdir:

Uşaqlar üçün ardıcılıq: Uşaqlar qaydalardakı ardıcılıqdan, rutinlərdən və emosional dəstəkdən faydalanırlar. Valideynlər uğurla birgə valideyn ola bildikdə, bu, ayrılığa baxmayaraq, uşaqların emosional ehtiyaclarının ödənilməsinə kömək edir.

Münəqişələrin Azaldılması: Valideynlər arasında yüksək səviyyəli münəqişə uşaqlara zərər verə bilər. Birgə valideynlik gərginliyi azaldır və uşaqlar üçün daha ahəngdar bir mühit yaradır.

Hər iki valideynə dəstək: Birgə valideynlik hər iki valideynə emosional və maddi-texniki dəstək təklif edir ki, bu da onlara öz emosiyalarını və məsuliyyətlərini idarə edərkən uşaqları böyütməkdə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə kömək edir.

Birgə valideynliyi necə yaxşılaşdırmaq olar:

Aydın sərhədlər və gözləntilər yaradın: Məsuliyyət bölgüsü, səfər cədvəlləri və nizam-intizam haqqında aydın razılaşmalar qurun. Davamlı rejim uşaqların emosional təhlükəsizliyi üçün faydalıdır.

Ünsiyyəti Hörmətli və Uşaqlara Diqqətlə Ayırın: Valideynlər arasında ünsiyyət hörmətli olmalı və keçmiş şikayətlərə və ya şəxsi münəqişələrə deyil, uşaqların ehtiyaclarına yönəldilməlidir.

Lazım gələrsə, vasitəçiliyə müraciət edin: Valideynlər arasında ünsiyyət gərgin olarsa, vasitəçi müzakirələri asanlaşdırmağa kömək edə bilər və valideynlərə qarşılıqlı məqbul həll yollarını göstərə bilər.

Dözümlülük və Özünə İnamin Yaradılması

Natamam ailələrdəki uşaqlar və böyükklər tez-tez özlərinə hörmət və möhkəmlik ilə bağlı emosional mübarizələrlə üzləşirlər. Dözümlülük yaratmaq fərdlərə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə kömək edə bilər, eyni zamanda özünə hörmətin artırılması onların üzləşdikləri çətinliklərə baxmayaraq, özlərini dəyərli və bacarıqlı hiss etmələrini təmin edir.

Niyə Dözümlülük və Özünə hörmət vacibdir:

Çətinliklə mübarizə: Möhkəmlik fərdlərə çətin vəziyyətlərdən çıxmağa və yeni şəraitə uyğunlaşmağa kömək edir. Dözümlü ailə üzvləri ümid və nikbinlik hissi ilə natamam ailənin problemlərini həll etməyi öyrənə bilirlər.

Müsbət özünü qavrayış: Güclü özünə hörmət, ailə üzvlərinə, xüsusən də uşaqlara çətinliklər qarşısında belə bacarıqlı və layiqli hiss etməyə imkan verir. Özlərini yaxşı hiss edən uşaqlar, ailənin pozulması nəticəsində yaranan emosional qarışıqlığı idarə etmək üçün daha yaxşı təchiz olunmuşdur.

Emosional Sağlamlıq: Dözümlülük və özünə hörmət yaratmaq daha sağlam emosional inkişafa gətirib çıxarır ki, bu da uzunmüddətli rifahı və xoşbəxtliyi təşviq edir.

Dözümlülük və özünə hörməti necə inkişaf etdirmək olar:

Müsbət düşüncəni təşviq edin: Müsbət düşüncə və problem həll etmə bacarıqlarını təşviq edin. Nəyin idarə oluna biləcəyinə diqqət yetirin və ailə üzvlərinə problemlərə konstruktiv düşüncə ilə yanaşmağı öyrədin.

Nailiyyətləri tərifləyin və etiraf edin: Ailə üzvlərinin nailiyyətlərini və güclü tərəflərini mütəmadi olaraq etiraf edin. Müsbət gücləndirmə özünə hörməti artırır və fərdlərə dəyərli olduqlarını hiss etməyə kömək edir.

İnkişaf üçün imkanlar təmin edin: Uşaqlara və böyükklərə yaşa uyğun vəzifələr və çətinlikləri öz üzərlərinə götürməyə icazə verin. Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək özünə inamı artırır və dözümlülüüyü öyrədir.

Ayrılıq, boşanma, ölüm və ya tərk edilmə nəticəsində yaranan natamam ailə vəziyyətləri əhəmiyyətli emosional, psixoloji və sosial problemlər yarada bilər. Bununla belə, bu çətinliklər keçilməz deyil. Açıq və dürüst ünsiyyəti təşviq etməklə, peşəkar məsləhət axtarmaqla, güclü dəstək sistemi qurmaqla, birgə valideynlik əməkdaşlığını təşviq etməklə, möhkəmlik və özünə hörməti inkişaf etdirməklə ailələr hətta bir və ya bir neçə üzv olmadıqda belə güc və şəfa tapa bilər.

Mədəni inanclar və cəmiyyət normaları natamam ailələrin necə qəbul edildiyini və dəstəkləndiyini əhəmiyyətli dərəcədə formalaşdırır. Bəzi mədəniyyətlərdə tək valideynliyə, xüsusən də qadınlara, sosial izolyasiyaya və

hətta hüquqi çatışmazlıqlara səbəb olan ağır stiqma var. Digərlərində geniş ailə şəbəkələri itkin valideynin rolunu mənimsəyərək uşaqların tərbiyəsinə kommunal yanaşma yaradır.

Qərb cəmiyyətləri: Ümumiyyətlə, tək valideynlərə kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuş hüquqi və sosial sistemlərlə müxtəlif ailə strukturlarını daha çox qəbul edirlər.

Ənənəvi və ya Mühafizəkar Mədəniyyətlər: Nüvə ailəsinə daha çox dəyər verə bilər və tez-tez ayrılığa və ya nikahsız valideynliyə tabu kimi baxa bilər.

Kollektivist Cəmiyyətlər: Asiya, Afrika və Latin Amerikası kimi yerlərdə böyük ailə çox vaxt uşaq tərbiyəsində mərkəzi rol oynayır və natamam nüvə ailənin təsirini yumşaldır.

Mədəni nüansları başa düşmək effektiv və hörmətli dəstək sistemlərinin inkişafı üçün vacibdir.

Natamam Ailələrə Dəstəkdə Təhsilin Rolu da böyük təsir göstərir. Məktəblər çox vaxt evdən kənarda ilk dəstək xəttidir və natamam ailələrdən olan uşaqların ehtiyaclarının müəyyən edilməsində və həllində mühüm rol oynayır.

İnklüziv Kurikulum: Dərsləklərdəki ənənəvi ailə təsvirləri tək valideynli və ya qarışıq ailələrdən olan uşaqları istəmədən kənarlaşdırma bilər. İnklüziv məzmun bütün uşaqlara görünmələrini hiss etməyə kömək edir.

Müəllimin məlumatlılığı: Emosional sınımtı əlamətlərini tanımaq üçün təlim keçmiş müəllimlər vaxtında müdaxilə və ya məsləhətçilərə müraciət edə bilərlər.

Məktəbdən Sonra Proqramlar: Bunlar öyrənmə və sosiallaşma üçün təhlükəsiz yer təklif edir, xüsusən də valideynləri gec saatlarda işləyə bilən uşaqlar üçün dəyərlidir.

Valideyn-Məktəb Tərəfdaşlığı: Açıq ünsiyyəti və çevikliyi təşviq edən məktəblər bir çox məsuliyyətləri yerinə yetirən tək valideynlərə daha yaxşı dəstək verə bilərlər.

Natamam ailələrdə olan həm valideynlər, həm də uşaqlar yüksək psixi sağlamlıq riskləri ilə üzləşə bilər. Uşaqlar üçün: Anksiyete və Depressiya: Qeyri-sabitlik və ya tərk edilmiş hisslərdən yarana bilər.

Davranış pozğunluqları: DEHB, müxalifətə qarşı müqavimət pozğunluğu və digər davranış problemləri bəzən yüksək stresli ev mühitləri ilə əlaqələndirilir.

Validəynlər üçün: Validəyn tükənməsi: Xroniki stress, yorğunluq və günahkarlıq tez-tez olur.

Təcrid: Güclü sosial əlaqələr olmadan, tək validəynlər özlərini tək və dəstəksiz hiss edə bilirlər.

Post-travmatik stress: Xüsusilə məişət zorakılığı, itki və ya tərk edilmə hallarında.

Natamam ailələr çox vaxt onları ədalətli və ya səmərəli şəkildə dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulmayan mürəkkəb hüquq sistemlərini idarə edirlər.

Qəyyumluq Döyüşləri: Hüquqi mübahisələr uşaqlar üçün emosional tükəndirici, bahalı və travmatik ola bilər.

Uşaq dəstəyi ilə bağlı problemlər: Bir çox qəyyum validəynlər qanuni olaraq borclu olduqları uşaq dəstəyini heç vaxt almırlar.

Vərəsəlik qanunları: Validəynlərin vəsiyyəti olmadan öldüyü hallarda, natamam ailələrdə olan uşaqlar aktivlərlə bağlı hüquqi çətinliklərlə üzləşə bilər.

İmmiqrasiya və Vətəndaşlıq: Tək validəynlər və ya beynəlxalq və ya sənədsiz vəziyyətdə doğulmuş uşaqlar unikal maneələrlə üzləşə bilər.

Hüquqi yardım xidmətləri həssas ailələrə öz hüquqlarını və sabitliyini qorumağa kömək etmək üçün daha əlçatan və ixtisaslaşmış olmalıdır.

Nəticə

Hər bir ailənin unikal olduğunu qəbul etmək vacibdir və həll yolları fərdi şəraitə uyğunlaşdırılmalıdır. Ən əhəmiyyətlisi sevgi, hörmət və anlayışın ailə həyatının əsasını təşkil etdiyi bir mühit yaratmaqdır. Zamanla, dəstək və düzgün strategiyalarla natamam ailələr nəinki vəziyyətlərinin öhdəsindən gələ bilirlər, həm də bu prosesdə daha da güclənir və birləşirlər. Daim inkişaf edən dünyada ənənəvi ailə ideyası da inkişaf etməlidir. Natamam bir ailə nəyin əskik olduğu ilə deyil, nəyi ehtiva etdiyi ilə müəyyən edilir – möhkəmlik, sevgi, səy və ümid.

İstənilən formada və ölçüdə olan ailələr gələcək liderləri, rəssamları, mütəfəkkirləri və dəyişənləri yetişdirirlər. Bütün ailə strukturlarının hörmət edildiyi, dəstəkləndiyi və qeyd edildiyi bir dünya qurmaqla biz hamı üçün daha güclü, daha mərhəmətli icmalar yaradıırıq.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Cahangirov, Ə. (2010). Ailənin sosial problemləri. Bakı: Elm və Təhsil.

2. Əliyeva, T. (2012). Boşanma və onun ailə institutuna təsiri. Bakı: Nurlar.
3. Quliyeva, S. (2015). Tam olmayan ailələrdə uşaqların sosiallaşması problemləri. Bakı: Təhsil.
4. Məmmədova, L. (2018). Azərbaycan ailə modelində dəyişikliklər və müasir problemlər. Bakı: Elm.
5. Hüseynova, N. (2014). Tək valideynli ailələrdə uşaqların psixoloji inkişafı. Bakı: Adiloğlu.
6. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
7. Demo, D. H., & Acock, A. C. (1996). Family structure, family process, and adolescent well-being. *Journal of Research on Adolescence*, 6(4), 457-488.
8. Hetherington, E. M. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Child Development*, 74(6), 1848-1862.
9. McLanahan, S., & Sandefur, G. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
10. Sigle-Rushton, W., & McLanahan, S. (2004). Father absence and child well-being: A critical review. In D. P. Moynihan, L. Rainwater, & T. Smeeding (Eds.), *The future of the family* (pp. 116–155). New York: Russell Sage Foundation.
11. Demo, D. H., & Cox, M. J. (2000). Families with children: A review of the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 876-895.
12. Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52(4), 352-362.

Aysel Tagiyeva

SOLUTIONS TO THE PROBLEMS OF SINGLE-PARENT FAMILY

Summary: The research will discuss the problems in single-parent families and ways to solve them. Problems that arise in single-parent families where the parents are separated, divorced, or one of the parents is absent may have their own unique challenges. Children growing up in single-parent families also face many problems. In this article, we will examine ways to solve problems in single-parent families.

Key words: single-parent family, problem, ways to solve problems, problems of children growing up in single-parent families

Айсель Тагиева

РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ НЕПОЛНОЙ СЕМЬИ

Резюме: В исследовании будут обсуждаться проблемы в неполных семьях и пути их решения. Проблемы, возникающие в неполных семьях, где родители разъехались, развелись или один из родителей отсутствует, могут иметь свои собственные уникальные трудности. Дети, растущие в неполных семьях, также сталкиваются со многими проблемами. В этой статье мы рассмотрим пути решения проблем в неполных семьях. Ключевые слова: неполная семья, проблема, пути решения проблем, проблемы детей, растущих в неполных семьях

Ключевые слова: неполная семья; проблема; пути решения проблем; проблемы детей, воспитывающихся в неполных семьях.